

2.2. Проблеми правового забезпечення інвестиційної безпеки України

Упродовж більш як двох десятиліть в Україні накопичувався досвід інвестиційної діяльності, її правової регламентації, зокрема: проводилась активна політика зі створення ефективного внутрішнього інвестиційного ринку, залучення іноземного капіталу в країну, змінювалась стратегія і тактика управління інвестиційними процесами. Однак, при цьому, проблеми в регулюванні механізмів виявлення, моніторингу та запобіганню ризикам в інвестиційній сфері на державному, регіональному рівні та рівні окремих суб'єктів господарювання залишаються.

У законодавстві та науковій літературі зустрічаються поняття «інвестиції», «інвестиційна безпека», «захист інвестицій», «захист прав інвесторів», «державні гарантії захисту інвестицій», проте відсутні систематизовані правові положення про захист прав реципієнта інвестицій, територіальної громади, держави. Україна й досі залишається вразливою до дій недобросовісних інвесторів чи псевдо інвесторів, що зумовлює необхідність комплексного дослідження проблем правового забезпечення інвестиційної безпеки в державі.

Значна увага питанням інвестиційної безпеки та інвестиційної діяльності приділялася в працях науковців економістів О. Баранівського, В. Т. Білоус, Т. Затонацької, А. Ставицького, Г. П. Ситник, А. Макухи, Н.Р. Нижник., Є. В. Міщук, Москаль І. І., Л. Руснак, О. Малютіна, Г. Данилюка, В. Кириленка, Я. М. Недашківський, К. Подгорної, С. Ткаленко та інших.

Разом з тим, необхідно удосконалювати теоретичний зміст вищезазначених термінів, які є ключовими в інвестиційних відносинах. Серед них необхідно звернути увагу на: критерії інвестиційної безпеки, завдання інвестиційної політики, систему забезпечення інвестиційної безпеки, напрями забезпечення інвестиційної безпеки, складові механізму забезпечення інвестиційної безпеки.

Головна мета забезпечення інвестиційної безпеки України – стійкий прогрес економіки за активної участі національного та іноземного капіталу. Необхідно максимально можливо гармонізувати інтереси держави і інвесторів з урахуванням місця і ролі, відведених державою приватному капіталу в економічних і соціальних планах розвитку.

При цьому інвестиційна безпека не містить перешкод або тотальних обмежень переливання іноземних капіталів з міжнародних ринків на українські, вона припускає лише впорядкування цих процесів.

У вітчизняному законодавстві надано декілька визначень поняття «інвестиції». Поняття «інвестиції» та всіх її похідних зазначаються у ГК України та Законі України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ «Про інвестиційну діяльність». Крім того, цей термін та його похідні використовуються і в інших нормативно-правових актах, а саме у: 1) Бюджетному кодексі України від 08.07.2010 р. № 2456-VI; 2) Податковому кодексі України; 3) Законі України від 05.07.2012 № 5080-VI «Про інститути спільного інвестування»; 4) Законі України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР «Про режим іноземного інвестування»; 5) Законі України від 15.07.1999 р. № 977-ХІУ «Про внесення змін до деяких законів України з метою стимулювання інвестиційної діяльності»; 6) Законі України від 23.02.2006 р. № 3480-ГУ «Про цінні папери та фондовий ринок»; 7) Законі України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» та інших нормативно-правових актах.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект¹. Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери; рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права, що впливають з авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності; сукупність технічних,

¹ Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих (ноу-хау); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності.

У свою чергу, ч. 1 ст. 326 ГК України визначає, що інвестиціями у сфері господарювання визнаються довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою одержання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту.

Відповідно до ПК України (п. 14.1.81) інвестиції – господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів у обмін на кошти або майно.

Отже, одна з основних проблем, яка призводить до колізійної ситуації в українському законодавстві, пов'язана з розбіжностями в застосуванні тих чи інших термінів та їх визначень. На сьогоднішній день варто формувати національний єдиний нормативно-правовий простір і забезпечувати однозначність застосування юридичної, економічної та фінансової термінології і в межах окремих нормативно-правових актів, і в рамках усього галузевого законодавства. Викладене підтверджується і тим, що визначення інвестицій пов'язують із використанням капіталу або довгостроковими капітальними вкладеннями з метою одержання прибутку. Таким чином, інвестиції мають фінансовий і виробничий аспекти.

Аналіз наукових досліджень та законодавчої регламентації дозволяють виділити кілька основних ознак інвестицій:

1) інвестиції є капіталом, власністю в різних видах і формах, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний та екологічний ефект. Такі цінності не повинні бути вилученими з обороту відповідно до законів України. Це зумовлює важливість інституту власності для визначення юридичної суті інвестицій;

2) зазначені цінності набувають статусу інвестицій після їх вкладення в об'єкти господарської діяльності;

3) строк вкладення повинен бути достатнім для досягнення мети інвестування, тобто інвестиції мають довгостроковий характер;

4) вкладення відбувається в об'єкти господарської діяльності, які являють собою будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях та сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права;

5) цінності, що вже вкладені в об'єкти господарської діяльності, підлягають використанню у процесі підприємницької або некомерційної господарської діяльності;

6) метою інвестування є досягнення економічного та/або соціального ефекту та екологічного ефекту.

Міжнародно-правові акти не містять поняття «інвестицій», а лише формулюють (неповний) перелік прав і інтересів, що охороняються в якості інвестицій, роблячи це, в основному, без текстової ув'язки з питаннями сприяння розвитку. Аналогічно цьому, також нічого не говориться про поняття інвестиції в положенні ст. 25 (1) Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами¹. Тут вказується лише: «У компетенції Центру знаходиться вирішення правових суперечок, що виникають безпосередньо із стосунків, пов'язаних з інвестиціями, між Договірною державою (чи будь-яким уповноваженим органом Договірної держави, про яку повідомлено Договірною державою Центру) і особою іншої Договірної держави, за умови наявності письмової згоди учасників суперечки про передачу такої суперечки для розгляду Центру». Незважаючи на відсутність детального визначення поняття інвестиції в Конвенції, на основі арбітражної судової практики, і, в першу чергу, в рішенні у справі *Salini v. Мороссо*, були сформульовані критерії, за якими чіткіше визначається предметна юрисдикція МЦУІС. Відповідно до вказаного рішення типовими є наступні характеристики

¹ Про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами : Конвенція від 16.03.2000 р. URL: [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_060](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_060).

інвестицій: (1) це матеріальний вклад інвестора в певний проект; (2) це визначена тривалість обґрунтованих таким чином економічних стосунків; (3) наявність у інвестора мети отримати прибуток; (4) прийняття ним економічного ризику; (5) сприяння інвестиціями розвитку приймаючої держави.

Саме в сукупності цих п'яти ознак (з урахуванням ознаки - сприяння інвестиціями розвитку приймаючої держави) – закладений зміст балансу приватних та публічних інтересів, захисту інвестиційного ринку держави.

У сучасних політичних, соціально-економічних умовах, умовах різкого посилення загроз державному суверенітету України питання економічної та її складової інвестиційної безпеки, стає найбільш актуальним.

Зупинимося на огляді існуючих визначень поняття «економічна безпека» і її складової «інвестиційна безпека» держави.

У першу чергу розглянемо Закон України «Про основи національної безпеки України»¹, адже, логічно, саме в ньому необхідно було б закріпити такі визначення. Проте законодавець обмежився визначенням пріоритетів національних інтересів та видам загроз таким інтересам та національній безпеці, зокрема ст. 7 вищевказаного Закону визначає загрози посягань з боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково-технічний і оборонний потенціал України, права і свободи громадян.

В економічній сфері до загроз національним інтересам віднесено зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку; небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки; неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і трансгенних рослин, збудників хвороб, небезпечних для людей,

¹ Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003. р. № 964-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

тварин, рослин і організмів, екологічно необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів тощо.

Такий підхід законодавця призводить до відсутності законодавчо закріплених необхідних і достатніх ознак правових категорій «економічна безпека», «інвестиційна безпека».

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України в «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», що затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277¹ (далі – Методичні рекомендації), здійснило спробу нормативно визначити економічну безпеку, як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання. Таким чином, чим вище стійкість виробництва, зайнятості, інвестицій, і одночасна більше можливості подальшого збільшення зростання економіки, її модернізації і розвитку, підвищення конкурентоспроможності тим вище економічна безпека країни. Виходячи з визначення видно, що економічна безпека включає інвестиційну безпеку.

Інвестиційно-інноваційна безпека, згідно Методичних рекомендацій – це стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості.

Національний інститут проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки та оборони України під інвестиційною безпекою розуміє такий рівень інвестування економіки, який забезпечував би

¹ Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 № 1277. *Офіційний вісник України*. URL: [http:// me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii](http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii)

її розширене відтворення, реструктуризацію та технологічне переозброєння¹.

Подібного погляду щодо поєднання інвестиційної безпеки країни з рівнем інвестицій дотримуються й окремі науковці. Зокрема О. І. Барановський² під інвестиційною безпекою розуміє досягнення такого рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні інвестиційні потреби національної економіки. Подібне тлумачення наводить В. І. Кириленко, який визначає інвестиційну безпеку як здатність підтримувати виробничі нагромадження та вкладення капіталу на рівні, що забезпечує необхідні темпи розширеного відтворення, реструктуризацію та технологічне переозброєння економіки³. Крім того, науковець вказує на те, що інвестиційна безпека, з одного боку, характеризує досягнутий рівень використання інвестиційних ресурсів в економіці, а з іншого — визначає процес та напрями ефективного їх використання. Також варто зазначити, А. Сундук і Я. Юрін зазначають, що інвестиційна безпека визначається можливістю нагромадження ресурсів або капітальних вкладень⁴.

Інші науковці (зокрема А. А. Мещеряков⁵, А. Макух⁶, І. Б. Висоцька⁷, Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха⁸) розглядають інвестиційну безпеку як процес забезпечення такого стану інвестиційної

¹ Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. Нац. інститут проблем міжнародної безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. Київ, 2008. 48 с.

² Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. Київ, 2004. 759 с.

³ Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки : монографія. Київ, 2005. 232 с.

⁴ Сундук А. Банківське кредитування як чинник гарантування інвестиційної безпеки регіонів України. *Вісник Національного банку України*. 2004. № 1. С. 24–26.

⁵ Мещеряков А. А. Інвестиційна безпека держави. *Вісник Академії митної служби України*. 2013. № 2. С. 23–29.

⁶ Макух А. Інвестиційна безпека України в системі світової економічної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 2. С. 11–18. URL: <http://intkonf.org/makuharnaklinvestitsynabezpekaukrayinivsystemisvitovoyiekonomichnoyibezpek/>.

⁷ Висоцька І. Б. Проблеми та шляхи забезпечення інвестиційної безпеки держави. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2013. № 2. С. 11–17.

⁸ Економічна безпека держави: сутність та на прями формування : монографія: за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченка. Право. Харків, 2009. 312 с.

сфери, за якого економіка здатна зберігати й підтримувати достатній рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідним для забезпечення стійкого розвитку й соціально економічної стабільності країни, зростання конкурентоспроможності її економіки та добробуту населення. Надане визначення інвестиційної безпеки держави розглядається з позиції забезпечення певного рівня інвестиційних ресурсів задля створення передумов стабільності економіки країни та добробуту населення в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз. Це, в свою чергу, зумовлює потребу діагностування, моніторинг таких загроз, створення дієвої законодавчої бази щодо протидії їм. Як зазначають Є. В. Міщук, Ю. Б. Кашубіна інвестиційна безпека держави не повинна обмежуватися ні рівнем інвестицій, ні спроможністю їх генерувати. На їх погляд, інвестиційну безпеку держави слід розглядати в контексті стану захищеності під час здійснення інвестування самої країни, інвестора, а також суб'єктів господарювання та населення цієї країни при якому нейтралізовано усі загрози¹.

На наш погляд, інвестиційну безпеку держави слід розглядати через призму захисту впродовж всього інвестиційного процесу: інвестора, реципієнта, держави, а також суб'єктів господарювання та населення країни при якому нейтралізуються усі загрози.

Оцінити рівень інвестиційної безпеки, як зазначає В. І. Кириленко, дозволять індикатори інвестиційних ризиків – граничні показники відбивають дію економічних чинників на інвестиційну безпеку. Індикатори інвестиційних ризиків повинні відповідати критеріям інвестиційної безпеки і визначати її параметри на різних рівнях:

- макрорівні – для економіки в цілому
- мезорівні – в регіонах і галузях економіки
- мікрорівні – на підприємствах, в компаніях і корпораціях з урахуванням чинників інвестиційних ризиків².

¹ Міщук Є. В., Кашубіна Ю. Б. Дефініції економічної категорії «інвестиційна безпека». *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 2. С. 12–16. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

² Кириленко В. І. Інвестиційна безпека: сучасні тенденції та загрози. *Забезпечення національної безпеки України в умовах глобальних та регіональних невизначеностей* : матеріали Круглого столу (Київ, 6 берез. 2012 р.). Київ. 2012. 159 с.

Необхідно виділити питання інвестиційної безпеки з сукупності проблем економічної безпеки України. Інвестиційна безпека може бути визначена як підсистема економічної безпеки. Такий підхід передбачає вивчення цих проблем у взаємозв'язку з іншими підсистемами національної (економічною) безпеки. Інвестиційна безпека повинна забезпечуватися на підставі концептуальних документів, що встановлюють комплекс цілеспрямованих заходів і механізмів їх реалізації.

Загрозлива ситуація інвестиційній безпеці України може формуватися на трьох рівнях: міжнародному, державному і рівні приватних інвесторів.

На міжнародному рівні на динаміку економічного розвитку окремих країн, що приймають великі інвестиції, можуть здійснювати серйозний вплив динаміка і зміна напрямів міжнародних інвестиційних потоків, які формуються відповідно до напрямів зовнішньої політики країн – джерел цих потоків, а також позиція міжнародних організацій. На державному рівні вплив зарубіжних країн на економічну систему України можливо шляхом дії на компанії, що інвестують в Україну. Держави-донори, природно, зацікавлені в перевагах для своїх компаній і передусім переслідують національні інтереси. Отже, вже національна приналежність іноземного інвестора може нести певну потенційну загрозу національним інтересам України, що слід враховувати при розгляді конкретних форм і напрямів діяльності іноземного капіталу в українській економіці. На рівні приватних інвесторів необхідно розглядати окремо великі, середні і малі підприємства, а також інвесторів – фізичних осіб. При цьому слід брати до уваги, що конкретні інвестиційні проекти в Україні багато в чому визначені позицією найбільших розвинених країн, що реалізовується через державні і міжнародні фінансові і політичні інститути; уразі ж невеликих компаній-інвесторів і фізичних осіб слід враховувати їх прагнення отримати прибуток будь-якими способами.

Забезпечення заходів з посилення інвестиційної безпеки може відбуватися за наступними напрямками:

– створення правових механізмів прогнозування, виявлення і нівелювання існуючих загроз шляхом постійного моніторингу;

– визначення правових, адміністративних, організаційних засобів протидії існуючим загрозам інвестиційній безпеці держави та подолання їх наслідків;

– створення структури національного інвестиційного ринку, що має запас міцності;

– формування прозорих легітимних інвестиційних стосунків, ефективної структури власності і диверсифікації джерел фінансування інвестиційної діяльності;

– формування системи показників оцінки стану інвестиційної безпеки національної економіки за рівнями інвестиційного потенціалу, інвестиційного клімату, інновацій, інвестиційної активності.

З метою формування національного законодавства, яке б забезпечило дієву основу функціонування механізму забезпечення безпеки інвестиційного ринку України необхідно виділити основні критерії інвестиційної безпеки:

– невід’ємним елементом формування державної інвестиційної політики дотримання принципу інвестиційної безпеки;

– правові чинники, що детермінують інвестиційну безпеку національної економіки;

– методи та засоби забезпечення державного регулювання інвестиційної безпеки економіки України (прямі, непрямі, адміністративні, організаційні, фінансові тощо);

– інструменти інвестиційної політики, спрямованої на розширене відтворення і посилення його інноваційною складовою;

– доміанти (сегменти) економіки в загальному обсязі залучених і освоєних інвестицій, які б виступили інвестиційним локомотивом галузей, в які вони забезпечують;

– ступінь дії загроз інвестиційній безпеці країни, регіону, галузі, виявляти причини їхньої появи та формулювати на їх основі завдання і способи протидії таким загрозам.

Оцінка зовнішнього середовища передбачає врахування багатьох моментів, а саме: політичну і соціально-економічну ситуацію в країні і регіоні; стан ринкового середовища; інфраструктуру ринку, технологічні чинники тощо. Однак, крім вивчення зовнішнього серед-

овища, необхідним є вивчення стану справ у реальному секторі економіки, а також на підприємствах. На основі здобутої інформації розробляється концепція інвестиційної безпеки. Концепція інвестиційної безпеки (країни, регіону, галузі, підприємства та інші) – це система поглядів, ідей, цільових настанов, пронизаних єдиним задумом на проблему безпеки вкладення інвестиційних потоків у розвиток того чи іншого об'єкта, а також – систему заходів, шляхів, напрямів досягнення поставлених цілей в умовах невизначеності та існування як внутрішніх, так і зовнішніх загроз¹.

За сучасних умов галузями, здатними до самостійного розвитку і вдосконалення, є: транспорт, зв'язок, харчова і лісова промисловість, електроенергетика і металургія. Проте в перерахованих галузях зростання носить більше відновний характер, ніж інвестиційний і, тим більше, інноваційний. Це зумовлено низьким рівнем прямих іноземних інвестицій в реальному секторі економіки.

Забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки потребує виокремлення завдань інвестиційної політики: формування правових механізмів державного регулювання безпеки в інвестиційній сфері, формування правової основи створення і вдосконалення сприятливого інвестиційного клімату, формування правових механізмів розвитку і вдосконалення якості інвестиційного потенціалу національної економіки, правового врегулювання функціонування рівнів забезпечення інвестиційної безпеки з визначенням кола суб'єктів та їх компетенції по здійсненню такої діяльності. Розмежувати функції суб'єктів щодо нейтралізації наявних загроз (поточна інвестиційна безпека) і відвертанню можливих (перспективна інвестиційна безпека); врегулювання форм та порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють діяльність у сфері забезпечення інвестиційної безпеки. З боку держави це податковий, фінансовий, адміністративний контроль, а недержавні суб'єкти здійснюють контроль через спеціальні установи (аудиторські фірми, третейські суди і тому подібне) і громадські об'єднання. Крім того, конкретні форми контролю утворюють ланцюг зворотного зв'язку і коригування поставле-

¹ Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки : монографія. Київ. 2005. 232 с.

них завдань для досягнення максимальної ефективності функціонування системи.

Систему забезпечення інвестиційної безпеки можна визначити як сукупність організацій і інститутів, що здійснюють комплекс заходів і встановлюють механізм контролю інвестиційної діяльності на загальнонаціональному і регіональному рівнях, а також – що займаються виявленням, нейтралізацією і відвертанням проявів негативного впливу діяльності іноземного капіталу на українську економіку.

Найважливішими завданнями системи економічної (у тому числі інвестиційної) безпеки є збір, обробка і аналіз інформації, необхідної для різнобічної оцінки економічної діяльності, здійснюваної за участю іноземних інвесторів; виявлення проявів негативного впливу іноземних інвестицій на різні аспекти національної економіки; виявлення відповідності інтересів інвесторів національним інтересам України; визначення галузевої і регіональної (географічної) структури іноземних інвестицій і її оптимізація; ухвалення необхідних рішень і здійснення заходів для відвертання або нейтралізації негативних проявів економічної діяльності інвесторів тощо.

Загальноприйняті напрямки забезпечення інвестиційної безпеки: конкурентоспроможність; створення інноваційної інфраструктури; страхування інвестиційних ризиків; підтримка виробничого нагромадження.

При цьому ухвалення рішень у сфері інвестиційної безпеки вимагає використання системи відповідних показників. Для визначення стану інвестиційної безпеки пропонується брати за основу наступні індикатори та визначити допустимі порогові значення для них:

- митне законодавство;
- систему оподаткування;
- міграційне законодавство;
- регулювання торговельної діяльності;
- адміністративні бар'єри та стан зарегульованості економіки (довгі строки, високі затрати при реалізації інвестиційних проектів, дії органів місцевого самоврядування та місцевих органів державної влади);

- захист прав власності;
- рівень корупції, зловживання посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- випадки дискримінації іноземних інвесторів (в тому числі при розгляді спорів у судах);
- недосконалість законодавства України в сфері регулювання господарської діяльності;
- економічні та соціальні умови перебування іноземних громадян на території України
- ступінь зносу основних засобів;
- відношення обсягу інвестицій до вартості основних засобів;
- відношення обсягу інвестицій в основний капітал до ВВП; відношення чистого приросту ПІІ до ВВП; приріст ПІІ за рік.

З позицій структури правового механізму забезпечення інвестиційної безпеки необхідно включити три взаємозв'язані складові: формування інвестиційного активу, інвестування і реалізація інвестиційного проекту.

Перша складова правового механізму забезпечення інвестиційної безпеки – формування інвестиційного активу – полягає в створенні правових передумов стабільного і стійкого накопичення ресурсів і їх трансформацію в інвестиції. Складова інвестування – формування правових засобів вкладення інвестицій, стабілізація, подовження і здешевлення інвестиційного циклу господарюючих суб'єктів. Механізм реалізації спрямований на безперешкодне, ефективне використання результатів інвестиційної діяльності в національній економіці і за її межами. Кожній складовій механізму забезпечення інвестиційної безпеки повинен відповідати відповідний правовий режим, зумовлений формами власності інвестицій та об'єктів інвестиційної діяльності, видом ресурсів та правового режиму їх використання з гармонічним поєднанням публічних та приватних інтересів.

У законодавстві та у науковій літературі зустрічаються поняття «захист інвестицій», «захист прав інвесторів», «державні гарантії захисту інвестицій», проте відсутні систематизовані правові положення про захист прав реципієнта інвестицій, територіальної грома-

ди, держави. Для з'ясування їх сутності та співвідношенні зупинимося на кожному з них. Так, ч. 1 ст. 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначає захист інвестицій як комплекс організаційних, технічних та правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню цілі внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій. Вимоги до захисту прав та законних інтересів інвесторів у чинному законодавстві не визначаються, але, виходячи з ч. 1 ст. 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність», вони є складовою частиною захисту інвестицій.

Для стимулювання подальшого економічного розвитку України на індустріально-інноваційному шляху потрібне максимальне використання можливостей ПІІ і підвищення ефективності процесів їх залучення. ПІІ представляють найбільш затребувану форму капіталовкладень, що дозволяє здійснити реалізацію великих і важливих проектів і що забезпечує впровадження новітніх технологій в нашій країні. З моменту надбання незалежності одним з пріоритетних завдань державної політики України є підтримка сприятливого інвестиційного клімату і подальше стимулювання припливу ПІІ в економіку держави.

Інвестиції, на відміну від торгівлі, є могутнішим засобом втручання в економічний суверенітет. Для стабільного розвитку економіки держави важлива не лише кількісна, але і якісна характеристика інвестиційних вкладень. Саме якісна складова інвестицій, їх зміст може викликати виникнення загроз для національної безпеки держави в глобальних масштабах, в тому числі зовнішньоекономічна безпека.

Зовнішньоекономічна безпека – це стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов для розвитку економіки завдяки її активній участі у світовому розподілі праці¹.

¹ Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 № 1277. URL: [http:// me.gov.ua/ Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii](http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii).

Її можна охарактеризувати, як здатність національної господарської системи впливати на інвестиційний процес, який може робити вплив на стратегічну конкурентоспроможність економіки і стійке зростання.

Стаття 1 Закону України «Про режим іноземного інвестування» визначає іноземних інвесторів як суб'єктів, які провадять інвестиційну діяльність на території України, а саме: юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого, ніж законодавство України; фізичні особи – іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності; іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України. Тобто український законодавець наводить невичерпний перелік осіб, які можуть бути іноземними інвесторами, та зазначає, що ці суб'єкти провадять інвестиційну діяльність на території України.

Звертаємо увагу на той факт, що існування міжнародно-правового регулювання іноземних інвестицій в Україні призводить до певного розширення кола суб'єктів, які можуть бути визнані як іноземні інвестори. Так, згідно з деякими міжнародними договорами України до нього включаються підприємства з іноземними інвестиціями, що контролюються іноземними інвесторами, громадяни України, які постійно проживають за кордоном, організації та інші утворення, що не мають статусу юридичної особи.

Нині в структурі українського імпорту з економічно розвинених країн переважає продукція машинобудівної галузі, причому за рахунок кредитів цих же розвинених країн, наданих для фінансування інвестиційних проєктів або отримання іноземних інвестицій. Це призводить до того, що Україна закуповує у кредитуючої сторони технологічне устаткування яке, на жаль, уже застаріле порівняно з кращими світовими зразками. Таким чином, Україна сприяє розвитку модернізації виробництва розвиненіших країн, що відкидає її саму від інноваційних процесів і призводить до втрати національної конкурентоспроможності.

Іноземні інвестори розуміють підвищені інвестиційні ризики в нашій державі. Ці ризики пов'язані, перш за все, з корупцією, відсутністю верховенства права, бюрократичними перепонами та бойовими

діями на сході нашої держави. Висока прибутковість і інфляція в Україні стимулює іноземних суб'єктів господарювання до підрядних замість партнерських, інвестиційних стосунків. Це призводить до переважання вивезенню капіталу з країни, а не до ввезення останнього. Крім того, іноземний капітал також концентрується в експортно-орієнтованих галузях, закріплюючи деформацію української економіки.

2.3. Форми, методи та інструменти державного регулювання балансу публічних і приватних інтересів у сфері інвестиційних відносин

Одним із головних чинників економічного розвитку держави є інвестиції. Визначальними умовами для їх залучення є сприятливий інвестиційний клімат і стабільне законодавство. Тому найважливішим фактором активізації інвестиційних процесів є організація ефективної системи управління і регулювання інвестиційної діяльності, побудова найбільш раціонального механізму державного регулювання інвестиційної діяльності. Однак, попри суттєві напрацювання в цій сфері, усе ще залишаються прогалини і низка проблем, які потребують досконалого обґрунтування та вирішення.

Взаємодія держави і суб'єктів господарювання в галузі інвестиційної діяльності, полягає в комплексному застосуванні правових, адміністративних, економічних та пропагандистських методів для створення умов ефективної діяльності останніх і досягнення оптимального рівня економічного і соціального розвитку суспільства. Комплекс вказаних методів повинен розглядатися в якості єдиного економіко-правового механізму державного регулювання інвестиційної діяльності. На сьогоднішній день відсутні як чітко сформульована методологічна основа систематизації засобів, які притаманні відповідним методам управлінського впливу на інвестиційну діяльність, так і методика їх застосування з прогнозованістю ефективності в цілях розвитку соціально-економічної системи країни.